

Каденюк О.С.
*доктор історичних наук, професор кафедри
теоретико-правових і соціально-гуманітарних дисциплін
Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський*

Діяльність Миколи Тимофійовича Геращенка в становленні вищої сільськогосподарської освіти на Поділлі

Серед фундаторів вищої сільськогосподарської освіти на Поділлі чільне місце належить Миколі Тимофійовичу Геращенку. Його організаційну та науково-педагогічну діяльність можна поділити на два основні періоди. Такий поділ визначається тими суспільно-політичними процесами, які відбувалися в Україні після завершення Першої світової війни.

Народився М.Т. Геращенко 15-го грудня 1886 р. на Харківщині, в м. Богодухові в родині поштового службовця. В 1905р. по закінченню третьої Харківської гімназії він поступає на навчання в Харківський університет на медичний факультет. Навчався Микола Геращенко досить успішно, за що був відзначений золотою медаллю, за написання наукової роботи з дослідження особливостей будови людського тіла. У 1911р. він закінчив навчання в університеті. З листопада 1911р. по жовтень 1918р. М. Геращенко живе і працює в місті Саратові, його трудова діяльність пов'язана з викладацькою та практичною роботою на кафедрі гістології та фізіології медичного факультету Саратовського університету. Також він набирається практичного досвіду, працюючи лікарем-ординатором хірургічного відділення [1].

Перебуваючи в Саратові, М. Геращенко продовжує займатись науковою роботою. Так з січня по липень 1914 р. він перебував у науковому відрядженні у Відні, де працював та проводив наукові дослідження у фізіологічному інституті Віденського університету під керівництвом професора. А. Крайдля. Тут ним проводилися унікальні дослідження по дослідженню фізіології серця тварин. За результатами роботи були

опубліковані наукові праці у збірнику Саратовського університету. А з початком війни і об'явою мобілізації, був призначений старшим лікарем четвертої запасної артилерійської бригади [2].

У 1918р. М. Геращенко з Саратова переїжджає в Україну. Нажаль в особистій справі в архіві Подільського державного аграрно-технічного університету відсутні дані щодо причин його переїзду. Тільки вказується на те, що він працює прозектором медичного факультету Київського університету, А потім головним лікарем 23-го польового шпиталю галицької армії.

Починаючи з липня 1919 р. М.Т. Геращенко надовго пов'язує своє життя з Кам'янцем-Подільським. З цього часу починається перший період його науково-педагогічній діяльності у підготовці фахівців аграрного профілю. Це пов'язано з тим, що він переходить на роботу Кам'янець-Подільський Український державний університет. У квітні 1919р. з ініціативи ректора КПДУУ, професора І. Огієнка Радою Народних Міністрів УНР було ухвалено „Закон про відкриття з 1-го квітня 1919 р. Сільськогосподарського факультету при КПДУУ”, а 12 квітня 1919 року Директорія УНР схвалила закон про створення сільськогосподарського факультету при Кам'янець-Подільському Державному Українському університеті. 10 жовтня цього ж року на сільськогосподарському факультеті розпочались заняття [3].

22 жовтня 1919 року відбулось урочисте відкриття сільськогосподарського факультету, на якому виступив голова тодішнього уряду УНР І. Мазепа та декан факультету С. Бачинський з доповіддю «Розвиток і сучасний стан агрономічних наук».

Для створення матеріально-технічної бази навчального закладу, в грудні 1919 року М. Геращенко відряджають до Відня для придбання лабораторного обладнання для створено кабінету приватного тваринництва, фізіології худоби, земельної справи.

У 1919-1920 рр. – академічний персонал сільськогосподарського факультету спочатку налічував п'ять викладачів: декан С.В. Бачинський, екстраординарний професор М.Т. Геращенко, приват-доценти Б.О. Крижанівський, Є.П. Архипенко, О.М. Бачинський [4].

Незважаючи на післявоєнні економічні труднощі та суспільно-політичне протистояння в Україні 1919-1920 р.р., сільськогосподарський факультет довів свою спроможність і необхідність в наданні фахової освіти в Подільському краї. Так в першому навчальному році на факультет було зараховано 235 чоловік, але заняття відвідувало тільки 100 студентів. Були певні труднощі з наявністю навчально-методичної літератури, тому велика увага приділялася видавничій діяльності. У 1919-1920 навчальному році студентській літографії вийшли друком 25 курсів лекцій і посібників викладачів сільськогосподарського факультету. Свої лекції видали приват-доцент С. Бачинський, екстраординарні професори М.Т. Геращенко, А.Малиновський, приват-доцент Н. Гаморак та інші [5].

У липні 1920 року деканом сільськогосподарського факультету обрано професора М.Геращенка на цій посаді він перебував до 12 травня 1921 року [6].

У серпні 1920 р., делегація сільськогосподарського факультету КПДУУ виїхала до Харкова для зв'язку з Наркоматом освіти Радянської України. Делегація мала поставити питання про створення окремого аграрного вищого навчального закладу, але внаслідок складної військової ситуації цей план в життя не був втілений.

16 квітня 1921 р., наказом №4 політичного комісара вищих шкіл Кам'янця-Подільського С. Чалого Кам'янець-Подільський державний український університет було підтверджено рішення центральних органів влади про його реорганізацію в інститут народної освіти та сільськогосподарський інститут. Політкомісаром по СГІ призначено П. Сазанського.

З 1 червня 1921 р., Кам'янець-Подільський СГІ розпочав діяти як окремий вищий навчальний заклад. Вже 10 червня відновились заняття для студентів в СГІ. На першому курсі в той час навчалось 13 студентів, на другому – 23 [7].

Для забезпечення навчального процесу 5 липня 1921 р. Укрглавпрофобр прийняв постанову про передачу Кам'янець-Подільському СГІ будівлі колишньої Подільської православної семінарії та наказав всім установам та громадянам негайно звільнити ці приміщення.

Викладачі Кам'янець-Подільського СГІ досить активно вели наукову та навчально-методичну роботу, так у 1924-1929 рр. – вийшло п'ять томів наукових записок викладачів. Відповідальним редактором чотирьох з них був професор М. Геращенко. Він публікує 14 наукових праць з фізіології, стає автором чотирьох відкриттів з консервування м'ясних та рибних продуктів [8].

З 1930 року М.Т. Геращенко працює в зоотехнічному інституті. Крім викладацької роботи він продовжує наукові дослідження в інституті птахівництва, де працює старшим спеціалістом.

В першій половині 1933 року через «продовольчі труднощі» дирекція Інституту птахівництва просила Наркомат земельних справ України домоменту вирощення нового врожаю припинити на деякий час навчання. За словами, директора навчального закладу Іршенка «цєпитання треба розв'язати негайно, бо район вже зараз стоїть перед фактом відсутності яких би то не було хлібних фондів».

У 1933 р. ряд колишніх викладачів СГІ безпідставно було звинувачено у діяльності так званої «Української військової організації» (УВО). Було репресовано професорів М.М. Баєра, Н.Т. Гаморака, М.Т. Геращенко, О.С. Мельника та багатьох інших [9].

В серпні 1933 р., незважаючи на прохання секретаріату Вінницького обкому КП(б)У залишити інститут технічних культур в Кам'янці-Подільському, його було, згідно рішення ЦК КП(б)У та РНК УСРР,

переведено до Житомира і приєднано до місцевого сільськогосподарського інституту.

1 листопада 1933 р., у Кам'янець-Подільському науково-дослідному інституті птахівництва була проведена партійна «чистка», внаслідок якої деякі викладачі були звільнені з роботи, а ряд студентів виключено зі списків студентів. 19 листопада 1933 р., оголошено звинувачувальний вирок членам Кам'янець-Подільської філії так званої «Української військової організації» (УВО). Серед засуджених викладачі Кам'янець-Подільського інституту птахівництва та інституту технічних культур: В. П. Храневич, А. Марценюк, М. Т. Геращенко, Ф. Т. Панасюк та інші.

17 грудня 1934 р., вийшла постанова РНК УСРР і ЦК КП(б)У «Про укріплення Кам'янець-Подільського, Проскурівського, Шепетівського, Заславського, Староконстинтинівського, Волочиського, Могилів-Подільського, Коростенського, Рибницького, Новоград-Волинського районів прикордонної смуги», за якої передбачалась ліквідація або реорганізація навчальних закладів Кам'янця-Подільського. Зокрема, 2/3 студентського і викладацького складу зоотехнічного інституту передбачалось перевести до Дергачовського с.г. інституту, а 1/3 - до Херсонського СГІ.

31 січня 1935 р., Наркомат земельних справ УСРР видав наказ № 36 про переведення Кам'янець-Подільського зоотехнічного інституту до Херсона, а 4 лютого 1935 р., Вінницький обком КП(б)У прийняв постанову «Про контрреволюційні троцькістські та націоналістичні вилазки в окремих навчальних закладах міста Кам'янця», яка призвела до нових репресій серед студентів та викладачів зоотехнічного інституту.

5 березня 1935 р., друкований орган місцевої влади Кам'янеччини «Червоний кордон» вмістив коротку замітку: «Зоотехнічний інститут переводиться до іншого міста». У Кам'янці-Подільському на деякий час припинили свою діяльність вищі навчальні заклади, що готували фахівців для сільського господарства.

Після арешту, М.Т. Геращенко висилають з Кам'янець-Подільського до Сибіру. З січня 1934 року по червень 1936 року працює дільничим лікарем на Забайкальській залізниці. А з липня 1936 року по квітень 1946 року лікарем - акушером Чирчинського міськздороввідділу Ташкентської області. У Середній Азії він продовжує займатися науковою діяльністю. Зокрема, публікує роботи з фізіології людини. У 1942 році в Ташкентському медичному інституті складає кандидатські іспити з філософії, німецької мови, акушерства та гінекології, патологічної анатомії.

Після завершення терміну заслання Микола Тимофійович повертається до Кам'янець-Подільського, і в червні 1946 року влаштовується на роботу лікарем до міської лікарні.

Після відновлення в місті сільськогосподарського інституту, яке відбулось згідно розпорядження Ради Міністрів СРСР від 26 жовтня 1954 року, постанови ЦК КП України та Ради Міністрів УРСР за № 1729 від 30 жовтня 1954 р. та постанови Хмельницького виконкому обласної ради депутатів трудящих від 5 листопада 1954 р. за № 1934 «Про організацію Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту», 7 лютого 1955 р. розпочинаються заняття. Інститут розташувався в приміщенні бувшої Подільської духовної семінарії. До занять приступили 200 студентів, які були переведені з Дніпропетровського, Житомирського, Львівського та Полтавського сільськогосподарських інститутів. Інститут мав два факультети: агрономічний та зоотехнічний.

У вересні 1955 року М.Т. Геращенко влаштовується на роботу в інститут викладачем, на кафедру фізіології сільськогосподарських тварин зоотехнічного факультету. Тут він продовжує займатися науково-дослідною та раціоналізаторською діяльністю про що свідчать чисельні публікації в збірниках наукових праць, що знаходяться в фондах наукової бібліотеки Подільського державного аграрно-технічного університету.

2 квітня 1958 року Судова колегія з кримінальних справ Верховного Суду УРСР скасувала звинувачення проти М.Т. Геращенка і його було реабілітовано [10].

Помер М.Т. Геращенко 15 травня 1963 року в м. Кам'янець-Подільському, де і похований.

Перелік використаних джерел:

1. Архів Подільського державного аграрно-технічного університету. Особова справа Геращенка М.Т. арк. 1-3.
2. Там само, арк. 7.
3. Каденюк О.С., Алещенко М.І., Нестеренко В.А., Михайлик А.О., Жезицький В.Й., Скрипник А.Ю., Завадська І.М. Подільський державний аграрно-технічний університет: хронологія подій, документи. Кам'янець-Подільський, Абетка. 2009. С. 15.
4. Там само, С. 17.
5. Державний архів Хмельницької області (далі ДАХО) Ф. 582, оп. 1, спр. 24, арк. 42.
6. Там само, арк. 27.
7. Там само, арк. 16.
8. Сборник научных трудов Каменец-Подольского сельхоз-института. Хмельницкий, 1958 т. 11, с. 154-155.
9. Архів Подільського державного аграрно-технічного університету. Особова справа Геращенка М.Т. арк. 32.